

Rippl -Rónai József (1861-1927)

Fiatal nő virágcsokorral, intérieur-ben 1898

Pasztell, vászon 63x 79 cm

Jelezve balra lent: Rónai 98

Irodalom:

- A kép említve és reprodukálva: Szabó Júlia: "Nyakba kötött szalag, ibolyacsokor". Rippl-Rónai József ifjúkori portréi Új Művészet 1999 január-február 6.
- Rippl-Rónaira vonatkozó bibliográfiát lásd: Bernáth Mária - Nagy Ildikó /szerk./: Rippl-Rónai József gyűjteményes kiállítása Budapest, Magyar Nemzeti Galéria 1998. 531-533

Kiállítva:

- Rippl-Rónai József impressziói 1890-1900 Budapest, Royal Szálló 1900. 107. tétel/??/
- Belgrád 1918. /??/
- Rippl-Rónai József női portréi Mű-Terem Galéria 1998. április

Rippl-Rónai Párizsban (archív foto)

Rippl-Rónai munkásságának 1890-től 1899-ig tartó, elsősorban Párizshoz kötődő korszakára jellemző a borongós, kissé melankólikus benyomást keltő, visszafogott színhasználat, képei majdnem monochrómak. E szándékolt monotonitásból legszebb, általában női figurákat ábrázoló képein előbukkannak a sápadt arcok, és a jellegzetes mozdulatú kezek, és e szinte világító képi egységek fejezik ki a mondánivaló lényegét. A grafikát idéző ábrázolási metódust még olajképein is követi. „Hiszen a szürke vászonra szénnel rajzolt 'vázlat'...már kiadja az egész hangulatot minden karakterisztikumával. Most csak igen vékony festékkel le kell kötni a festéket a vászonra: nem baj, sőt, úgy hat természetesnek, ha maga a rajz is mindenütt kilátszik alóla, készen vagyunk. Ha azután mások azon tűnődnek olajfestmény-e ez, vagy 'grafika' - az már igazán nem a művész dolga” - írja Rippl-Rónai. /1/ E női arcoképeknél egyébként különösen érdemes felhívni a figyelmet a technikák - ahogy előbb láttuk, szándékolt - ölelkezésére. E kép vászonra festett pasztell, tehát egy igen ritka technikai megoldás hírnöke. Érdemesnek tartottam körülnézni ez ügyben Rippl-Rónai közvetlen környezetében, a Nabis művészcsoport festőinél, - vajon Rippl-Rónai egy párizsi divatot követett-e ezzel, mert hiszen tudjuk, hogy a pasztell alapjaként a festők különböző tulajdonságú papírokat, vagy kartont használnak. A vászon alap pasztell hordozóként teljesen szokatlan. Az 1993-as nagy párizsi és zürich-i Nabis kiállítás /2/ 284 tétele között mindössze egy hasonló technikájú művet találtam, /3/ azonban e Ranson kép egy nagyméretű vázlat, melyen látnivaló, hogy a művész ez esetben csak a gyorsabb munka kedvéért használt pasztellt. Rippl-Rónai munkái közül e női portrén kívül viszont még három vászonra festett pasztellképet ismerünk, és nem tarthatjuk vé-

91.►

Rippl-Rónai József (1861-1927)

Fiatal nő virágcsokorral, intérieur-ben

Pasztell, vászon 63x79 cm

Jelezve balra lent: Rónai 98

Kikiáltási ár: 4.200.000 Ft

letlennek, hogy mindegyik korai, az un. „fekete” korszakához kötődik./4/ A finom vászonfelület szabad szemmel úgyszólván nem is látható mikroszemcséi az igen vékonyan felvitt bársonyos paszttel mintha még porózusabbá, a modellálást még érzékibbé tennék. Érvényes ez különösképpen a *Vörös hajú női fejre* /1892 körül / , *Andrássy Tivadarné arcképe* /1896/, és e női portréra, amely képeken e kis technikai különiséggel feltétlenül ki tudta használni a szuper érzékeny faktúra minden vizuális előnyét.

A kép datált. Az 1898-as esztendő már egyik nyugtalan éve Rippl-Rónainak, az Andrássy ebédlő darabjainak elkészítése több helyre szólítja, sűrűn utazik, így értelemszerűen noha rövid időhatáron belül - de lehetséges modelljeinek köre is igen tág. Érdemes azonban végigszaladnunk ezeken a lehetőségeken, mert analízisükkel, ha nem is föltétlenül egy bizonyos modellhez, de Rippl-Rónai 1898-as évéhez, tehát e jelentős képének fizikai és szellemi környezetéhez kerülnünk közelebb.

Rippl-Rónait az 1898-as újév Németországban, Wiesbadenben éri. 1897 elejétől lakik párizsi barátja, a skót származású James Pitcairn Knowles / akivel közös házat oszt meg Neuilly-ben, és akivel már közös munka is összekötötte / édesanyjánál. Rippl január 21-én még Wiesbadenben van, tehát csaknem két hónapot töltött ott. Van ideje és lehetősége a munkára, és egyebet sem tesz, mint dolgozik és leveleket ír a szeretett testvéreknek, Ödönnek, Somodor-Aszalóra. E levelekben is keressük a modellt, el is gondolkodhatunk - „*Barátom most jobb kedvű... megtalálta ideálját végre... olyan asszony ez, akit az ura nagyon-nagyon szeret* „ /5/ - az egy szép fiatal nőt elénk vetítő sorokon. Felmerül azonban, elképzelhető-e, hogy mikor készül iparművészeti terveiről oly aprólékosan beszámol Ödönnek, levelei tele vannak ilyen jellegű információkkal, beleértve üvegjei wiesbadeni készültét, vajon miért ne szentelne egyetlen sort legalább, egy ennyire jelentős kép megszületésének. De az ellenérvek folytathatók. Tudjuk, hogy Rippl nem ajándékozta portréit modelljeinek, a modell csak akkor kapta meg a képet, ha az megrendelésre készült. Így tehát fel kell tenni a kérdést, hogy az 1898 november 30-án nyílt műcsarnoki Téli Tárlatra miért ne küldte volna be e reprezentatív képét. Négy Rippl mű pedig ki van állítva, közöttük az ismert Knowles-t ábrázoló rajz, melyet nyilván Wiesbadenben készített, - de e női portré sehol./6/

Ami a wiesbadeni készülésnek még ezen felül is ellentmond, az a bútorzat jellege, erre azonban a későbbiekben fogok kitérni.

De haladjunk tovább az 1898-as év helyszíneivel, mármint azokkal, ahol munkára alkalmas hosszabb időt töltött. Egy ez évi jernyei tartózkodása, ahol naturalista tájképeket festett, itt nem igényel kitérőt. Márciusban, áprilisban franciaországi otthonában, Neuilly-ben van. Űzött, gyötört, harcol az Andrássyakkal a pénzéért, vágyakozik haza, a Párizsban töltött évek óta még soha ennyire. A Franciaországban festett képei között, amelyek az 1897-es Bingkiállítás /7/ 128 tétele alapján ismertek, kétszer is feltűnik egy név: Leáé, a 97. tétel *Léa et Claudine*, és a 121. tétel: *Léa*.

Rippl-Rónai József: Fekete fátyolos hölgy 1896

Claudine, Rippl-Rónai élettársának, későbbi feleségének, Lazarine-nak a nővére, és leginkább akkor találkozunk vele, amikor Lazarine-nak túl sok a hímezni valója. Ne feledjük, e kérdéses év, 1898 a nagy falkárpit, a *Vörös ruhás nő* éve, szorgalmas és nagy valószínűséggel több női kéz kellett e nagyméretű munka kivitelezéséhez. A Claudine-nal együtt említett női név, Lea ezért kelti bennem Rippl hímező segítségének képzetét. És azt, hogy most e kép tárgyalásánál, bizonytalanul, de megidézem őt, azért szükségszerű, mert két kép is, ami Párizsból hazakerült, Leát ábrázolja az 1900-as Royal-beli Rippl-Rónai kiállítás katalógusának tanulsága szerint./8/ És ami elgondolkodtató: a 107-es tétel címe így hangzik: *Lea bazsarózsákkal*. Rippl, miután igen sok női portrét festett, mindig igyekszik egy színt, vagy egy-egy beemlenni a képek címébe, hogy megkülönböztesse egymástól a képeit. / Sajnos a méret és a technika közlése, a Rippl kutatók nagy bánatára még nem szerepelt a katalógusokban. / *Lea bazsarózsákkal*, szól tehát a cím, és nézegetjük a bazsarózsának is beillő csokrot az asztalon. Semmi más támpontunk nincs, ennek ellenére nem zárhatjuk ki ezt a lehetőséget. De a bútorok! És most próbáljuk felidézni az utolsó helyszíneket.

Már Magyarországon vagyunk, a november, decembert itt tölti. November 22-én írja Ödönnek, hogy „*mióta megjöttem Pestre, egy női portrét csináltam egy baromnak* „ /9/ Semmi mást nem tudunk a képről. A megbízó láthatólag nem lopta bele magát Rippl szívébe, de nyilván kifizette a képet, és esetleg több generáción át lógott egy magánlakás falán.

Utolsó 1898-as helyszínünk Somogy megye, Somodor-

Rippl-Rónai József: Gróf Andrássy Tivadarné arcképe 1896

Aszaló, ahol Rippl öccse állomásfőnök, és ahová Párizsból nemsokára költözni és letelepedni akar. Továbbra is töprengve a modell kiletén, most az iparművészet-történész, bútorszakértő /10/ véleményét kell megszívlelnünk erről az intérieur-ról, amit képünk látni enged, egy fotel, egy asztal és egy kanapé részleteit. Az 1840-es évek közepének mintakönyveiben lehet találkozni e közép európai biedermeier-neobarokk bútortípussal. A faragott szélű, magas kávájú asztal kifejezetten magyar munkának látszik. Ödön környezete nem feltétlenül ez, de ilyen volt.

Portrénkkal úgyszólván azonos időben és kétséget kizáróan Somodor-Aszalón készült két képen, a *Lazarine tükör előtt* és az *Öreg ór és a kaķas* című képeken /11/ látható neobarokk tálaló ugyanezt az izléskört tükrözi.

Az *Öreg ór és a kaķas* című kép ugyanakkor Ödön házában készült, és ugyancsak vászonra festett pasztell, egyike annak a négy képeknek, amelyre korábban hivatkoztunk. Véletlen lenne? Lehet.

Próbálkoztam Szabó Katica, Ödön neveltánya, házvezetőnője, és élete végéig társa személyét megtenni képünk modelljének. De Katica ekkor 15 éves volt. /12/ Modellünk bár fiatal, ennél idősebb. Katica egyébként élete végéig /1967/ Ödön hagyatékából tartotta fenn magát. /13/

Nincs több helyszínünk. Knowles felesége lenne? Esetleg a francia Lea? A Pesten megrendelt portré modellje? Ödönhöz, talán a kaposvári szülői házba betévedt rokon, barát?

E portré nem követte a hányattatásokon átesett Rippl-Rónai képek sorsát. Tulajdonosának családi legendái között szájhagyományként egy igen régi családi nászajándék szerepel.

E kép egy idő után Belgrádba került tulajdonosaival együtt, ami magyarázza is kiállításokról való távol maradását. Belgrádból érkező nyűgöz most le minket ez az ismeretlen ismerős. /14/

Nyilvánvaló, hogy a művészettörténész mindent tisztázni és konkretizálni akaró szenvedélye e megközelítési próbálkozásokkal nem elégtelt ki. De e kvalitásában leginkább az *Andrássy Tivadarné arcképe*vel rokonítható, a művész „fekete” korszakából származó női portré, még ha fel is fedünk mindennemű körülményt, ami e kép készülésével kapcsolatos, az minden ténybeli aprólékoskodás mellett is megőrzi titokzatosságát, igazolva, hogy egy műalkotáshoz adatokon keresztül amúgy is csak egy bizonyos határig közelíthetünk.

B.M.

Jegyzetek:

1. Rippl-Rónai József emlékezései. Budapest 1957. 59.
2. Katalógus: C. Frèche-Thory-U. Perucchi-Petri / szerk./ : Die Nabis Propheten der Moderne. München 1993
3. Paul Élie Ranson: Trois femme á la récolte /1895/ A Bing számára készült pannók egyik terve.
4. A másik három kép reprodukcióját ld.: Bernáth Mária- Nagy Ildikó /szerk./: Rippl-Rónai József gyűjtemény kiállítása. Magyar Nemzeti Galéria Budapest, 1998. 14. 39. és 58. tétel /továbbiakkban Rippl-Rónai katalógus 1998/
5. Rippl-Rónai József levele Ödönnek, Wiesbaden, 1897. dec. 19. MKCS-C-I. 36/392.
6. Az 1898. évi műcsarnoki Téli Tárlat 190. tétel. Az olajképről és magáról Knowles-ról ld. Csermizky Mária képanalízisét, in Rippl-Rónai katalógus 1998. 11. kép.
7. Oeuvres de Rippl-Rónai exposées á l'Art Nouveau 1897 / Siegfried Bing /.
8. Rippl-Rónai József impressziói 1890-1900. Katalógus. Budapest, 1900. 107. és 152. tétel.
9. Rippl-Rónai József levele Ödönnek. Budapest Royal Szálló 98. Nov. 22. MKCS.-C-I. 36/404
10. Köszönöm Szabolcsi Hedvig segítségét.
11. E két kép szerepelt a kiállításon, ld. Rippl-Rónai katalógus 57-58. kép.
12. Szabó Katica életkorának pontosítását Rónai Ödön monográfiájának, Pandúr Józsefnek köszönöm.
13. „A szőnyeget, bútorokat, órákat megtartotta, és később eladogatta...” Horváth János: Rippl-Rónai Ödön gyűjteménye. Somogyi Múzeumok Közleményei. XIII. Kaposvár, 1998. 442.
14. Dr. Gáspár Ferenc kutatásai fedték fel, hogy 1918 szeptember 15-én Belgrádban magyar csoportkiállítás nyílt, amelynek Rippl-Rónai is résztvevője volt. /Lásd: Rippl-Rónai az olasz fronton Ars Hungarica 1998. 2. sz. megjelenés alatt. / Nem tartom valószínűnek, hogy a kép ebből az alkalomból került volna ki Belgrádba, mert ha a tulajdonosa hagyta volna mobilizálni, Rippl-Rónai a készülésétől eltelt húsz év alatt már többször kiállította volna.

Rippl-Rónai József 1898-ban festett női portréja a művész párizsi „fekete” korszakának egyik legkiemelkedőbb darabja. Az éteri szépségű fiatal lány személyében ihletett líraisággal egy a valóságból kiszakított, időtlen, metafizikus szépségsmény fogalmazódik meg olyan színvonalon, amely Rippl-Rónai legjobb alkotásai közt is ritka pillanat. Pályatársainak és barátainak a Nabis csoport festőinek életművében is a legjobbak közé számítana ez a pasztell, amely a világ bármely közgyűjteményének rangos darabja lehetne.

M.G.